

„Argumentačný aeropág“ k otázke statusu ľudského života ponúka z kresťansko-personalistického zorného uhla René Balák, ktorého štúdiá poukazujú na kontrapozicionálne chápanie života ochudobnené o transcendentný rozmer (zavrhnutie možnosti rešpektovania transcendentnej autority a axiómy o existencii Boha vôbec), súvisiace s diagnózami doby: „morálna kríza“, „kultúra smrti“, „duchovná rozpoltenosť postmoderného človeka“, ktoré nás spolu s narastajúcou dominanciou politicko-mocenskej a ekonomickej dimenzie, poznačenej redukcionizmom a utilitarizmom, prerástli podľa autora vo výskumnej sfére do štádia, keď celá „konceptcia fundamentálnych ľudských práv sa nachádza v sta- ve zúfalého hľadania pevného záchytného bodu“ (s. 129).

Od otázky konceptu ľudských práv cez otázku podstaty osoby prechádza k otvorení problematiky ľudskej prirodzenosti vo svojom príspevku evanjelický teológ Ľubomír Batka. Autor vychádza z Lutherovho konceptu dedičného hriechu a z jeho definície osoby, pričom predkladá teologický pohľad na antropologické aspekty individuality, osoby a dôstojnosti v bioetickej diskusii o morálnom statuse embrya.

Sériu štúdií uzatvára skôr referátovo ladený príspevok Juraja Čápa a Jany Magerovej, ktorí sa na rozdiel od predchádzajúcich autorov venujú problematike konca života človeka (zahŕňajúc interrupcie): Opisujú postoje k smrti a k umieraniu v ošetrovateľskej etike, aby jednotlivci zainteresovaní v starostlivosti o pacienta vedeli zaujať vlastný postoj k týmto otázkam.

Zborník nechce byť príručkou, manuálom či úvodom do „bioetického sveta“, na druhej strane však pochopenie obsahu štúdií nevyžaduje čitateľa, ktorý je už doň „zasvätený“. Predstavuje skôr výzvu na dialóg a diskusiu. Text je otvorený, čakajúci na odpoveď. A predovšetkým, zborník podáva svedectvo úsilia vykročiť z izolovanosti jednotlivých disciplín smerom k transdisciplinarite a môže byť považovaný za zaujímavý príspevok do „slovenskej bioetiky“.

Zuzana Sitarčíková

Mgr. Zuzana Sitarčíková
Katedra filozofie FF KU
Hrabovská cesta 1
034 01 Ružomberok
SR
e-mail: Zuzana.sitarcikova@ff.ku.sk

ANDREJ KALAŠ:

Raný pyrrhónizmus alebo blažený život bez hodnôt?

Bratislava: UK 2009, 172 s.

Analýza a interpretácia filozofických myšlienok niekoho, kto tieto myšlienky odmietal vyjadriť písomnou formou, je nesmierne komplikovaná. Pri rekonštrukcii je totiž interpretátor odkázaný na správy iných autorov. Tieto referencie však môžu mať rozličný obsah, dokonca si môžu navzájom odporovať. Inou komplikáciou býva skutočnosť, že sprá-

vy jednotlivých doxografov môžu pochádzať z obdobia niekoľkých storočí po smrti opísaného autora, čo znižuje ich vierohodnosť. S týmito problémami je nútený vyrovnáť sa aj interpretátor myslenia zakladateľa antického skepticizmu a jedného z najvýznamnejších helenistických filozofov Pyrrhóna z Élidy Andrej Kalaš. Kalašova monografia je prvým pokusom o analýzu raného pyrrhónizmu v našom i českom filozofickom prostredí.⁴

Monografia je štruktúrovaná do šiestich kapitol, ktoré sú vnútorne diferencované na ďalšie podkapitoly. *Úvod* a prvé tri kapitoly možno považovať za vstupné, no zároveň nevyhnuté, ak chceme lepšie pochopiť raný pyrrhónizmus. V *Úvode* je čitateľ informovaný o tom, akú dôležitú úlohu zohral antický skepticizmus v rozvoji epistemológie a akými metamorfózami prešiel počas svojho pôsobenia v antickom období (základné členenie a terminologické rozlišovanie medzi jeho jednotlivými typmi). V prvej kapitole A. Kalaš skúma pramene pyrrhónizmu; favorizuje pritom, tak ako väčšina moderných bádateľov, zlomky Pyrrhónovho žiaka Timóna z Fliúntu, ktoré zaznamenal peripatetik Aristoklés z Messény a ktoré sa do našich čias zachovali v diele cirkevného spisovateľa Eusebia. Druhá kapitola je venovaná stručnej charakteristike Pyrrhónovej osobnosti. Podľa Kalašovho presvedčenia je Antigonovo svedectvo o Pyrrhónovej nepraktickosti (nevyhýbal sa ani vozom, koňom, ľudom či psom, ak mu prišli do cesty, a tak bol odkázaný na pomoc svojich žiakov) menej vierohodné ako správa jeho žiaka Timóna, ktorá hovorí o tom, že jeho učiteľ nevybočoval z bežného spôsobu správania. Zdroje pyrrhónizmu Kalaš explikuje v tretej kapitole. Podľa jeho názoru na Pyrrhónovo myslenie zjavne vplývali skeptický atomizmus a Anaxarchos. Naopak vplyv megarikov považuje za umelo vykonštruovaný, s jasnou snahou o prepojenie s myšlienkami Sókratovými, čo malo zväčšiť Pyrrhónovu autoritu. Čo sa týka vplyvu indických mudrcov, podľa Andreja Kalaša je ich účinok na teoretickej úrovni v dôsledku jazykovej bariéry veľmi ťažko dokázateľný, vylúčiť však podľa neho nemožno ich vplyv na praktickú rovinu Pyrrhónovej filozofie.

Štvrtá kapitola je zameraná na interpretáciu fundamentálnej pyrrhónskej epistemologickej tézy οὐ μᾶλλον... ἢ... („nie väčšmi... ako...“), ktorá vyjadruje jeho odmietavý postoj k možnosti poznania. A. Kalaš sa najskôr usiluje diferencovať medzi tým, ako tento výraz používal Pyrrhón, a tým, ako ho uplatňoval neskorý antický (medicínsky) skepticizmus, vyjadrený v diele *Sexta Empeirika*. Pre Kalašovu monografiu je symptomatická snaha o rozlišovanie medzi týmito typmi antického skepticizmu. Správne upozorňuje na riziká a neprípustné simplifikácie vyplývajúce z interpretácie Pyrrhónovej filozofie zo stanoviska neopyrrhónizmu. Autor monografie sa následne snaží o prekladovú interpretáciu tézy οὐ μᾶλλον ἢ na základe textu Timóna, zachovaného v Eusebiovom diele. V tejto súvislosti treba zdôrazniť dôkladné spracovanie množstva pramenných zdrojov. Kalaš zdôrazňuje, že existujú tri možné filozoficko-filologické interpretácie tejto tézy, pričom opatrne preferuje interpretáciu, ktorá vyjadruje myšlienku o nepoznatelnosti povahy samotných vecí. Z tejto interpretácie následne vyplýva, že hlavným Pyrrhónovým zámerom bolo demonštrovať akýsi radikálny druh agnosticizmu, popierajúci akúkoľvek možnosť

⁴ V tejto súvislosti treba uviesť, že Andrej Kalaš je prvým slovenským filozofom, ktorému vyšla monografia v pražskom vydavateľstve OIKOYMENH (*Raný pyrrhonismus neboli blažený život bez hodnot?*; preložil J. Petrželka, 2007).

poznania. Dôležitou súčasťou jeho skúmania je komparácia rôznych spôsobov používania tejto tézy v Aristotelovej *Metafyzike* a u Gellia. V záverečnej časti štvrtej kapitoly sa A. Kalaš venuje skúmaniu možného vplyvu indického myslenia na tézu οὐ μᾶλλον ἤ.

V piatej kapitole autor predkladá štyri možné interpretácie otázky šťastného života. Opätovne vychádza z analýzy Aristokleovho zlomku z Eusebia. Konštatuje však, že prvé dve interpretácie (metafyzická a epistemologická) sa vzájomne vylučujú. Z oboch negujúcich sa interpretácií presadzuje metafyzickú, podľa ktorej samotná nerozhodnuteľná povaha vecí je príčinou ľudskej poznávacej inkompetencie. Tretiu interpretáciu, ktorú taktiež preferuje, autor nazval etikou. Podľa tej bolo jediným Pyrrhónovým zámerom hľadať návod na realizáciu ľudského šťastia. Posledná, tzv. fenomenalistická interpretácia, ktorú Kalaš odmieta, zdôrazňuje, že podľa Pyrrhóna sa ľudia majú riadiť javmi, pričom vnútorná podstata vecí je nepoznateľná.

Posledná kapitola Kalašovej monografie je venovaná problematike pyrrhónskej náuky o ľudskom šťastí. Podľa jeho názoru Pyrrhónov epistemologický skepticizmus je prepojený so skepticizmom axiologickým, ktorý je následne zdrojom ľudského šťastia. Tento hodnotový skepticizmus je vyjadrený axiómou o neotrasiteľnosti. Kalaš upozorňuje, že uvedené myšlienky sú v rozpore s typickým chápaním sveta a človeka u antických Grékov. Zároveň na Pyrrhónovom živote ilustruje, ako sa základné axiómy jeho filozofie uplatňovali v jeho živote a názoroch (pohrdanie ľuďmi, ktorí konajú na základe mienky, a inými filozofickými školami, hlásajúcimi jediné pravdivé poznanie). V závere tejto kapitoly sa autor venuje kritike raného skepticizmu, ktorá bola produktom predovšetkým stoických filozofov.

Čo dodať na záver? Považujem za dôležité ešte raz zdôrazniť skutočnosť, že recenzovaný titul je prvým pokusom o analýzu raného pyrrhónizmu v našom filozofickom prostredí, čo vytvára priestor na ďalšie skúmanie v tejto oblasti. Medzi nesporné pozitíva recenzovaného titulu možno zaradiť dôslednú prácu s primárnou literatúrou. Práca s gréckymi a latinskými textmi je na vysokej filologickej úrovni. Pozitívne hodnotím aj tú skutočnosť, že autor sa opätovne vrátil k svojmu textu publikovanému v Čechách a odstránil z neho nedostatky a nejasnosti. Text oproti prvému vydaniu podstatne rozšíril, obohatil o množstvo ďalšej sekundárnej literatúry, pridal grécko-slovenský terminologický slovníček a pribudli aj resumé v angličtine a v gréčtine. Možno teda konštatovať, že monografia *Raný pyrrhónizmus alebo blažený život bez hodnôt?* vytvára vhodné východisko ďalšieho bádania nielen v oblasti antického skepticizmu, ale aj v oblasti skúmania antickej filozofie v slovenskom filozofickom prostredí vôbec.

Ulrich Wollner

Mgr. Ulrich Wollner, PhD.
Katedra filozofických vied FHV UMB
Tajovského 40
974 01 Banská Bystrica
SR
e-mail: wollner@fhv.umb.sk